

Літературна критика

Ярослав Голобородько

АНТРОПОЧАС ЛЮДМИЛИ ТАРНАШИНСЬКОЇ

...Час постає настільки мінливо абстрактною і привабливо розмитою величиною, що уявляти його можна в більш-менш конкретних формах. Наприклад, скарбнички, куди, неначе у прірву, бездонно падають дні, місяці, роки. Або незрадливої тіні, що переслідує свій об'єкт-суб'єкт, підступно відданої йому впродовж усіх його життєвих обертів і обертань. Або піщаної пустелі, де поволі губляться й поступово зникають обриси та контури всього, що туди потрапляє. Або міражу, який чим далі, тим відчутніше перетворюється на безваріантну й неунікненну реальність. Або у вигляді сейфа, що манить і магнетизує саме своєю герметичною закритістю. Зупинюсь на образі сейфа, і не тому, що він влучніший і виразніший, а лише через те, що він, вочевидь, найбільш конкретно уявлюваний і виражає ту прихованість, захованість і схованість дуже важливого знаття-інформації, яке конче треба, яке просто не можна не знайти й не зрозуміти.

І хоча Людмила Тарнашинська у своїй медитативно-рефлексійній збірці *Його Величність Час / His Majesty Time. Variations on a (philoso)theme. Мініатюри-імпровізації українського художника Пилипа Таралевича/Miniatures-improvisations by the Ukrainian artist Pylyp Taralevych (передмова С. Кримського; текст парал. укр. та англ. мовами) (К.: Vona mente, 2010. – 144 с.)* риторично запитує: “А де, / В яких / Потаємних сховках / Знайти / Ключі / Від часу?...” – проте вона, схоже, цілком усвідомлює, що “ключі від часу” шукати недостатньо, що час – значно складніша енігматична величина, ніж та, яка підвладна “ключам”. Що варто шукати шифр, той єдинопотрібний шифр із означень, образів й інтелектуальних рішень, який допоможе відкрити цю одвічно засекречену нішу – сейф часу. На віднайдення цього шифру вона, власне, і спрямовує свою думку, ущільнюючи текстопростір своєрідними верлібровими сколками – вербальними структурами, мініатюрними або компактними.

Людмила Тарнашинська вдається до кроку, що й полегшує, й ускладнює справу пошуку часового шифру. Вона намагається дефініцізувати час. Напрямо інтелектуального пошуку виглядає цілком умотивованим: сейф часу розкриється, якщо вдасться виокремити його найпосутніші риси й найпотаємніші ознаки. У вербальних структурах міститься чимало спроб логіко-мисленнєвого прочитання сутності часу. І це зрозуміло: подати сто-, двісті-, триста відсотково влучне визначення часу – це найкоротший шлях до підбору шифру-мети. Інколи відчувається нагнітання часових дефініцій, які, можливо, не так наближають до розуміння суті часу, як підтримують ритміку й темпоритм шукання цього самого шифру. Можливо, процес шукання поступово стає важливішим за сам шифр, котрий неначе відходить на другий план, поступаючись місцем авторській думці, яка інтенсивно пропонує все нові й

нові варіації на тему дефініції часу. Л. Тарнашинська прагне урізноманітнити процес дефініційного шукання, зацентувати на його не лише інтелектуальному звучанні, а й експресивній виразності. Серед найефектніших прийомів цього увиразнення – розробка парадоксальних означень і формул часу, якими густо насичений текстоформат збірки.

Ще одним прийомом-кроком, який настійливо й концептуально практикує Л. Тарнашинська, є прагнення метафоризувати час. Це зовсім не альтернатива своїй же методі автологічно-раційного вирізнення клейнодів часу. Це ще один спосіб докопатися, добратися, дістатися кордонів секретної зони часу, спроба підібрати або наткнутися на шифр заповітного сейфа крізь образно-тропеїчну ідентифікацію часу та його властивостей. Авторка багатовекторно і, сказати б, багатоканально метафоризує Час – опредмечує, оживлює, олюдноє. Він постає впізнаваним і “своїм”.

Інакше кажучи, час у вербальних структурах збірки наближено до традицій людської свідомості через постання в метафорній транскрипції. У цих вербальних структурах угадується-відчувається розумова гра у винахідливість у річищі суто метафорного прочитання загадковостей часу. Напряму думки тут також зрозумілий – підібрати образно-тропеїчний шифр для сейфа часу, позаяк не існує й не може існувати гарантії, що цей шифр має винятково логіко-понятійне звучання.

Зустрічаються вербальні структури з підкреслено зоровою образністю сприйняття часу, і тоді абстрагована невизначеність суті часу являється у прозоро-чистих малюнках, настоянних на добре знайомих реаліях-асоціаціях. При цьому природа часу не лише зберігає, а й посилює ореол власної енігматичності.

Іноді	Меду.
Час –	Іноді
Густий:	Легкий,
Можна скибками	Вуалевий –
Різати –	Як осінні дими...
Як стільники	

Дефініціювання й метафоризування часу в окремих вербальних структурах виявляються не тільки взаємодотичними, а й зрощеними. Іноді Л. Тарнашинська подає текстові згустки, наскрізь проткані візерунками метафорних дефініцій. Завдання, безперечно, за своєю суттю досить цікаве: “розшифрувати” час через визначення, явлені в образах. Це ще один продуктивний шлях пошуку втаємниченого входу до загадкового сейфа. Дефініційне й метафорне стають неподільним цілим і пульсують виразною у своїй заостреності мисленневою якістю.

В одній із вербальних структур Л. Тарнашинська здійснює спробу виразити присутність часу, сполучивши семантичну величину із суто формальною й актуалізувавши образ зламу, схрещення, перехрестя (або так – пере-хрест-я). До того ж це виконано в тонах і обертонах смислу, максимально наближеного до онтологічного звучання ключової в цьому контексті словоформи “хрест”. Природа часу оприявнюється з підкресленою формовираженістю, але це суто семантична формовираженість, така, що заряджена експресивною смисловою фонікою. Асоціативну градацію “хрест – доля – хрест долі” новою назвати важко, але вона буквально виростає з розвою вербальної колізії цієї вербальної структури.

Час –
розпросторений,
Углиблений
У земну вісь,

Здійнятий д'горі –
Хрест
Нашої Долі.

Пошуки шляхів віднайдення шифру задля відкриття магнетично-заповітного сейфа у збірці “Його Величність Час” не припиняються. Л. Тарнашинська пречудово усвідомлює, що, як у будь-якому справжньому шуканні, неможливо передбачити, який із кроків-шляхів приведе до очікуваного результату, до істини або спроможний хоча б наблизити до них. І вона практикує-експериментує на широкому креативно-пошуковому полі. Серед її прийомів-шляхів – розробка й інсталювання новологосу. Елементи нової лексики, мови в таких випадках завжди виправдані. Це може скластися, оформитися в маршрут до того зорово-мисленнєвого ракурсу чи полюса, без яких відкриття секретного шифру стане нереальним і, врешті, неможливим.

Форми новологосу від Л. Тарнашинської спрямовані на вичленування словесних опцій, які урізноманітнюють і увиразнюють партитуру сприйняття часу тим, що намагаються відійти від стереотипізованих означень-уявлень про нього. Нові лексичні форми й ряди, замкнені на категорії часу, – це, безумовно, трансляція альтернативного погляду, це вже інтелектуальна ініціатива, що стимулює або провокує реконструювання, реформування (поміркованіше чи радикальніше – це вже інше питання) тлумачень часу. Із часом не лише варто – треба працювати, зокрема й на рівні модернізованих лексичних одиниць, оскільки потенціал узвичаєної, узусної лексики, імовірно, вичерпав себе. А слово – це завжди вимір і вимірювання, тест і діагностування, “ключик” і підбирання шифру незалежно від того, в якій комунікативній ситуації і до якої пошукової мети воно докладається.

Л. Тарнашинська з емоційною наполегливістю прооркеструвала думку про те, що час заявляє про себе в рухові, розвиткові, що час і є, власне, передусім дією, креативною (у найрозпросторенішому значенні цього слова) дією. Повернувши цю думку інакше, можна стверджувати, що без дії не існує як часу, так і уявлень про нього. Звідси в новомові збірки форма “часувати” – мислити, відчувати, переживати, одне слово, повнокревно перебувати в часі. Вербальні структури вельми близькі до того, щоб потрактовувати час як структуровану категорію, до того ж як таку, для якої зовсім не обов'язкова безмежність тривання. У нього (себто в часу) можуть бути свої межі, кордони – кордони кінцевості, і тому поряд із формою “наскрізьчасся” у вербальних структурах уживаються лексичні форми “передчасся” й “білячасся”. Л. Тарнашинська прагне наблизити час до людського єства (саме так, а не навпаки: не людське єство до часу, що виглядало б традиційнішим і – що приховувати – банальнішим рішенням), зробити його зрозумілішим, доступнішим, ідентифікованішим із людським путтям-життям і для цього практикує такі словомоделі, як “часосповідь”, “часо-слід”, “часопрядиво”, “часоісторія” й, урешті, майже пафосну форму “часобуття”.

У вербальних структурах часова динаміка, часова органіка починає жити за людськими законами, й у цьому варто вбачати не так його персоніфікацію, що мало би вигляд помітного звуження і спрощення авторського погляду, як антропософію часу – внутрішню спорідненість закономірностей розвою людини і часу та, вірогідно, усвідомлення залежності часу від людської природи вибудовує таку послідовність основоположних для цієї збірки концептів: час – його творення – людина. До того ж концепт *людина* рівноточний до обох попередніх концептів – і часу, і його творень. Якщо всіх їх звести в єдину

реченнєву цілісність, сформується така узагальнювальна максима: час творить не тому, що він є достеменним деміургом, а тому, що є людина, яка може сказати, що час – творить.

Може скластися враження, що у збірці “Його Величність Час” авторку чи не найбільше бентежить питання: час – це що? Насправді вона замислюється над питанням значно складнішим і, сказати б, гостросюжетнішим: час – це як? Вона напружено шукає той шифр, що нарешті відкриє герметичну замкненість сейфа часу і явить-таки його енігматично прихований механізм, який дозволить зрозуміти-усвідомити, як час функціонує, творить, живе. Вона конче прагне зазирнути у ґрунтовно засекречену лабораторію часу, щоби потім усе побачене співвіднести зі своїм знанням про людину та її життям-буттям. Це спроба послабити, а якщо вдасться, то й нівелювати споконвічну залежність мислячого духу від часу, й у цій зухвало-закономірно-необхідній спробі відчувається-вгадується абсолютно органічне бажання якщо не урівняти статус людини мислячої, інтелектуально енергетичної у взаєминах з невловно-загадковим часом, то принаймні підвищити ці взаємини у класі.

У вербальних структурах від Людмили Тарнашинської постійно пробивається й виблискує ген раціональності. Цілком імовірно, що наявність раціогену стримує, обмежує, гальмує просування до прориву в розумінні внутрішнього, приховано-непідвладного механізму часу. Проте пошукова сюжетика збірки оприявнює доволі несподівану й оригінальну колізію: градація раціовербальних звернень до часових категорій урешті обертається цілком контр-раціональними гранями, і книжка постає формою замовляння часу. Замовляння, у якому починають “працювати” ір-, над-, постраціональні мотиви та прийоми, засновані на повторюваності й нагнітанні слів, образів, зорових ракурсів. І майже фізично стає відчутно, що проблема підбору шифру й відкриття сейфа часу – насправді лише справа часу і що верліброві сколки (вони ж – верліброві структури) також додадуть свою дешифру до віднайдення шифру та відкриття цього сейфа.

Отримано 17 січня 2012 р.

м. Херсон

Надія Гаврилюк

ІЛЮЗІЇ І РЕАЛЬНОСТІ, АБО ЕЛІКСИР ЩАСТЯ

Імовірно, у кожного автора знайдеться центральне поняття, що прочинить двері до його поетичної майстерні. Для молододі харків'янки Люцини Хворост, що позаторік дебютувала книжкою поезій “ГалЮЦИНАції” таким, на мою гадку, є поняття ілюзії. Справа не тільки в тому, що ілюзії – одна з граней галюцинацій, і навіть не у прямому підтвердженні, що “Паперовий кораблик” – “не що інше, як одна з галЮЦИНАцій”, яке винесено на четверту сторінку обкладинки (*Люцина Хворост. Паперовий кораблик. Поезії. Новели і притчі. – Харків: ЕДЕНА, 2010. – 80 с.*). Річ у тім, що авторка сповідує багатовимірність світу, яка апіорі провокує на неоднозначність сприйняття реальностей – духовної, художньої, матеріальної. Критерій розрізнення ілюзії та реальності – свідомість людини (автора, слухача, читача), що заломлює враження й розкладає його на спектр емоцій і роздумів.

Здавалося б, усе просто: для дитини (і поета, адже поетична свідомість схожа на дитяче вміння дивуватися світу і схоплювати суть) паперовий кораблик –